

1. UNITATEAREN IBILBIDE DIDAKTIKOA

1. UNITATEAREN IBILBIDE DIDAKTIKOA

Euskal Herrian, garai hartan, kobazuloak erabiltzen ziren babesteko. Kobazulo hauetatik gertu beharrezkoak ziren gauzak zituzten: janaria (ehizatze eta fruituak biltzeko eremu emankorrak), ura (errekatik gertu)... Aztarnategi gehienak ibaien inguruan daude, urak garrantzi handia baitzuen.

Arrasate mendiz inguratuta zegoen eta dago. Milioika urtean, Deba eta Aramaio ibaiak elkartzen ziren ingurua kareharrizko ingurunea zen eta kobazuloz betea zegoen. Klima gogorak astintzen zuen orduan eta babesleku aparta zegoen koba horietan, bai animalientzat eta baita gizakientzat beranduago. Garai hura oso hotza zen: itsasoa gaur baino 100-120 metro beherago baitzegoen.

Orduko Arrasatek ez du gaur egunekoaz zerikusi handirik. Irudi edo plano marraztu honetan gaur egun inguratzen gaituzten herriak daude kokatuak **nolabait orduko herriaren aurreikuspen bat egiten errazteko**. Plano marraztu honetan azaltzen diren elementu nagusiak hauek dira: herriaren eremu eta muga egiten duten herriak, Arrasateko kobazulo garrantzitsuenak, inguruko mendi eta errekek...

Aztarnategiak garrantzi berezia hartzen dute aurkitutakoaren arabera bereziki

1) Ibilbidea Garagartza auzoan hasiko dugu, plazatik Kobate harrobirantz abiatuko gara eta bi bide aukeran izango ditugu, lehengo zaharra eta gaur egun, gehiago erabiltzen dena (gomendagarria).

1.a) Bide zaharra. Harrobia pasatutakoan eskumaldean, Kobaundi haitzuloa ikusiko dugu eta harantz irteten den bidezidorra hartuko dugu, kobazuloaren eskumatik jarraitzeko. Bidezidor inguruan hainbat aldaketa eman dira azkeneko urteotan: harrobia, udalaren ur gordailua...

1-b) Bide "berria". Kobaundi aurretik doan bidea jarraitu Parraia baserrirantz (Gesalibar). Lehendabiziko bidegurutzean eskumako bidea hartuko dugu, aurrera segi eta hurrengo bidegurutzean (abiadura handiko trenaren zubi azpitik) eskumako bidea hartu. Hasiera (dena pista da) malda gogor bat baina ez oso luzea dugu. Aldapa bukatu eta gero, Kobate baserria izandako inguruan kokatu eta gero, beherantz jarraituko dugu eta metro gutxi batzuetara, 100 metro gutxigorabehera, eskumatara hartuko dugu bidezidor bat; bertatik berehala Lezetxen izango gara eta aurreraxeago Lezetxikin

Inguru horretan ondoko leize aztarnegiak topatuko ditugu:

LEZETXIKIKO HARPEA:

- **Kokapena:** Kobaunditik kobate leporaino, Lezetxikitik harpea 50 metrotara dago.
- **Indusketa:** 1975an, Arrasateko espeologi taldea.
- **Ondarea:** marruxkak, ahuntz aztarnak

LEZETXE:

- **Kokapena:** Kobaunditik kobate leporaino, Lezetxikitik 10 metrotara.
- **Indusketa:** 1934an JM. Barandiaranek aurkitu zuen eta 1958an, industu.
- **Ondarea:** zeramika aztarnak, hartz aztarnak...

KOBATXO / LAMIÑEN ESKATZA:

- **Kokapena:** Kobateko harrobitik Bostate lepora.
- **Indusketa:** 1934an JM. Barandiaranek aurkitua eta 1958an, industua.
- **Ondarea:** marruxkak, eztenak, lau giza-hortzagin...

OTERRETA II:

- **Kokapena:** Garagartzatik Kobaundira. Bostiturrixetari errekatxoa jarraituz, 120 metrotara.
- **Indusketa:** 1974an, Arrasateko espeologi taldea.
- **Ondarea:** zizelak, landutako harri eta tresnak...

LEZETXIKI:

- **Kokapena:** Kobate lepotik Bostate gaineraino.
- **Indusketa:** 1927an aurkitu eta 1956. tik-1968ra JM.Barandiaren taldea aritu zen ondoren gaur egun arte, Aranzadi ikertzaile taldeak jarraitzen du bertan lanean.
- **Ondarea:** zeramika aztarnak, tresnak, animalia aztarnak: hartzak, oreinak, panterak, bisonteak, giza aztarnak: besondoa, bi hortzagin...

LEIBAR:

- **Kokapena:** Lezetxikiren koba-adar bati deritzo, Lezetxiki Ilrekin elkartzen da.
- **Indusketa:** 1965. urtean, Barandiaranen ikerketa-taldea.

- **Ondarea:** giza aztarnarik zaharrena - besondo oso bat Lezetxikirekin elkartzen den tokian agertu zen.

ATXABAL:

- **Kokapena:** Atxabal mendian, Kobatetik hurbil.
- **Indusketa:** 1974an, Arrasateko Espeologi Taldeak.
- **Ondarea:** zeramika, hartzaren aztarnak, harrizko tresneria...

Lezetxiki Arrasateko Garagartza auzoan dago, mendi paraje eder batean kokatua, Udalaiz mendiaren magalean eta mendebaldera Aizkorriko mendizerra dituelarik. Kobazulorako sarrera, tunel tankerakoa da, eta hegoaldera begira dagoen irteeraren sabaia erortzen joan da urteen poderioz. Inguruko mendietan sortu den tunel naturala da, mendiak ez baitira egitura finko eta mugiezinak. Aitzitik, denboraren poderioz, harri masa erraldoi horiek mugitu, tolestu eta apurtu egiten da. Horixe da Lezetxikin gertatutakoa, tunelaren egituran ondo igartzen delarik. Mendien jarduera horren ondorioz, hegoaldera begira dagoen irteeraren sabaia erortzen joan da; beraz, pixkanaka tunela laburrago bilakatu da. Horrekin batera, bertan bizi ziren gizaki eta animaliak gero eta iparralderago utzi zituztelarik aztarnak.

Kobaren barrunbeak zeharkatuz orduko bizimoduaren erroetara jo dezakegu. Tunelean murgilduz, hartzen hezurak eta gizakien presentzia egiaztatzen duten aztarnak benetako aurkikuntzaren emaitza osatzen dute.

Hala ere, kobazuloa ez du tunel bakar batek osatzen. Barandiaranen taldearen ikerketa-garaian Leibar izeneko ikertzaile batek kobaren beste adar bat aurkitu zuen. Ordutik, Leibar deritzo koba-adar horri. Hantxe aurkitu zuen, 1965. urtean Joxe Miel Barandiaranek eta bere taldeak, oraingoz ezagutzen den Euskal Herriko giza fosilik zaharrena: besondo oso bat. Lezetxiki eta Leibar elkartzen diren tokian aurkitu zen besondo ospetsu hura. *Emakume besondoa da, 30-35 urte bitarteko emakume batena. Emakume horren ezaugarriak honakoak zirela ondorioztatu zuten: garaiera txikikoa, 1,40 eta 1,50 metro ingurukoa, zango motz eta okertuak dituena, beso luze eta orain dela 80.000 urte baino lehenago bizitakoa.* Ez da ahaztu behar Euskal Herriko eta Kantauri Itsasoko kostalde osoko giza aztarnarik zaharrena Lezetxikin aurkitu zela.

“Leizeetako hartza” izenez ezagutzen den hartzaren hezurdura osoa atzeman zuten kobaren sei metroko sakoneran. Hasieran bizkarrezurra, beherago arakatuta saihetsak, beherago aldaka... hartz mota honetako ornoak, femurra, peronea, falangea, tamaina ederreko letagina eta beste hainbat aurkitu dituzte dagoeneko.

Hartzez gain, animalia ugariaren aztarnak topatu dituzte: ohikoak ez diren katamotzak, elur oreinak, gaur egun Alpeetan ikus daitezkeen marmotak, errinozero iletsuak...

Halaber, arestian, KA 150.000 urte dituen hiru hartzaren aztarnak Aranzadi elkarteak katalogatu ditu Lezetxikin eta horietaz gain, kobazuloan animalia basatiak ez zeudenean gizakiaren noizbehinkako presentzia agertu diren tresnengatik Lezetxikin, fauna aztarna asko, harrizko tresneria ugari, lan eta ehizatze tresna ugari aurkitu dituzte eta tarteka hainbat objektu “sinboliko” ere; besteak beste, maskorrekin egindako apaingarriak.

2) Behin bidezidorretik Kobate harrobira jaitsitakoan, Garagartza auzora bueltatuko gara, handik elizaren eskumaldetik abiatzeko Gesalibarrera doan bidetik. Gesalibar auzoaren Aita Menni ospitaletik aldetik Aretxabaletako Naparrena baserrira doan errepide-bidea hartuko dugu bertaraino iristeko. Handik eskumatara Murugaineko gailurrerantz abiatuko gara, mendi honetako hiriskarekin topo egiteko

HIRISKA:

MURUGAIN: urteak pasa ahala, poliki poliki aldaketa nabariak gertatu eta bertan herrixka bat eraikitzen hasi ziren. Badirudi, ur mugetatik hegoalderantz (Araba eta Nafarroan hain zuzen) sakabanatu zirela batez ere, gure herrialdeetan (Gipuzkoa eta Bizkaia) oso urriak baitira horien aztarnak. Duela urte batzuk arte, Tolosako Aldaba auzoan dagoen Intxur herrixka zen burdin aroko aztarna bakarra. Baina indusketei esker, Murugaineko herrixka beste hainbatekin batera gehitu behar zaizkio Tolosakoari.

Murugainekoa induskatu gabe badago ere, kata batzuk egin ondoren balioudun aurkikuntza batzuk egon ziren: zeramikazko aztarna eta brontzezko apaingarriak.

Inguratzen duen harresia, herrixka hauen ezaugarririk interesgarriena da. Eta gure kasuan, zati batzuk izan ezik, osorik aurkitzen da.

Historiaurrean Europatik zetozen populazioak Euskal Herriko inguruetakoko mendietan aurkitzen zituzten babesteko proposak ziren kobazuloak, orduetik gure lur eremuetan beti egon da giza presentzia.

Lurrean gizakia agertu zenetik idazkera asmatu arteko garaiari deitzen zaio historiaurrea. Historiaurrean, testigantza idatzirik ez dagoenez, historia aztertzeko beste testigantza batzuk aztertu behar izaten dira: fosilak, tresnak, eta lanabesak, arte-adierazpenak, eta abar. Horien bitartez, orduko bizimodua ulertzen eta deskribatzen laguntzen baitigute.

3) Mururen gailurretik jaitsiko gara Naparrena baserriraino eta handik Mandoiainetik jarraituz Arrasateraino joango gara. Handik San Josepe auzorantza doan biderantz joango gara eta auzora iritsi baino lehen ezkerretara joko dugu, bertan ikusteko izandako koba baten aztarna batzuk, kobazuloa saihesbideko bolumenean zegoelako.

LABEKO KOBA: (SAN ANDRES AUZOA)

- **Kokapena:** Desagerturik, sahiesbidea pasatzen baita.
- **Indusketa:** 1972ean, Arrasateko espeologi taldeak eta 1987 eta 1988 urte bitartean, Aranzadi Zientzia Elkartek.
- **Ondarea:** tresneria: marruxkak, zizelak..., animalia aztarnak: hartz, orein, hiena, errinozeronte iletsuaren matrailezurra...

ETXALUZE: (SAN ADRES AUZOA)

- **Kokapena:** "Eskatu" lantokiaren atzealdean.
- **Indusketa:** 1969an, Arrasateko Espeologi Taldeak.
- **Ondarea:** sukarrizko bi printza.

Lezetxikitik lau kilometrotara aurkitzen da. Gaur egun, aztarnategi hori jadanik ez da existitzen, errepide bat eraiki eta koba suntsitu baitzen. 1987an, Arrasateko sahiesbidea Labeko Koba zegoen tokitik

pasatu behar zuela eta, indusketa egin zen proiektua hasi aurretik. Bertako adituek diotenez (Alvaro Arrizabalagak), "kobazuloa suntsitu zen, baina aztarnategia ez".

1971ean Arrasateko hiru gaztek hiena baten kaskezurra aurkitu zuten. Ondoren, errepidearen proiektua zela eta, epe bat eman zitzaien arkeologoei bertan indusketak egiteko. Indusketa 1987ko irailean hasi eta 1988ko abenduan bukatu ziren indusketok.

Milaka urtetan zehar, kobazuloak harrizko estalkia galdu zuen eta horregatik, fosilak hondatu egin ziren pixka bat. Arkeologoek lanari esker badakigu giza jarduera egon zela Labeko Koban baita animalia aztarnak ere. Arkeologoek idatzi dutenaren arabera, hienen eta gizakien kobazulo gisa definitu dute.